

*Грона Наталія,
доктор педагогічних наук, доцент,
КЗ «Прилуцький гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
natashagrone@ukr.net*

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Тарас Шевченко своїм мистецьким словом та загальнолюдською правдою, перетнув межі рідної України, розширивши їх у світі. Його твори розбили стіни байдужості та ворожнечі до української мови. Уже перша його книжка «Кобзар» (1840) засвідчила воскресіння нації, мови в драматичний період національної історії. [3, с. 24].

Т. Г. Шевченко підніс українську культуру на новий рівень розвитку, окреслюючи її національну унікальність. В умовах української бездержавності правдивому Слову поет надавав особливого значення. Він писав: «...возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло них поставлю слово...».

Хоча Т. Г. Шевченко не працював у сфері освіти і не створив спеціальних творів, присвячених педагогічним питанням, але є підстави вважати, що він виявляв значний інтерес до проблем освіти. Крім того, можна стверджувати, що він мав чітко виражену систему педагогічних переконань. Кобзар вважав, що добра освіта може слугувати народу й сприятиме позитивним змінам у суспільстві [2, с. 84]. Загалом можна відзначити прогресивність педагогічних поглядів Т. Г. Шевченка. Вони адекватно відображали ті суспільні обставини, коли здійснювався перехід від конфесійно зорієнтованої школи до школи національної.

Мета статті – висвітлити ефективність застосування діяльнісного підходу під час аналізу творчого доробку Т. Г. Шевченка в аспекті сучасних філологічних й дидактичних досягнень.

Творчість поета – плідний матеріал для активізації мислення, мовлення здобувачів освіти в контексті досягнень сучасної філології та педагогіки. Тому перед учителем української мови та літератури постає завдання не лише навчити учнів розуміти правила української мови та аналізувати літературні твори, але і використовувати українську мову як інструмент розвитку особистості в різних сферах життя. Система освіти відчутно модернізувалася, що потребує від учителів перегляду форм і методів навчання.

Якщо здобувач освіти отримає навички орієнтування в інформаційному потоці, навчиться аналізувати та узагальнювати, порівнювати факти, розуміти ключові моменти, йому буде простіше адаптуватися в соціумі. Ці аспекти і є ключовими поняттями діяльнісного підходу. Отже, діяльнісний підхід вимагає від учителя здатності створити умови для оволодіння учнем діяльністю, а отже, зробити процес навчання: умотивованим, цілеспрямованим, практично зорієнтованим, соціальним, емоційним, активним, творчим, рефлексійним, максимально самоорганізованим.

Погоджуємося з думкою дослідниці О. Висоцької, яка розглядає діяльнісний підхід в освіті як «зміщення акцентів у навчанні та вихованні в бік формування більшої життєвої активності особистості, а саме здатності до самостійних, чітко усвідомлених і вмотивованих дій, спрямованих на саморозвиток та самовдосконалення» [1, с. 14].

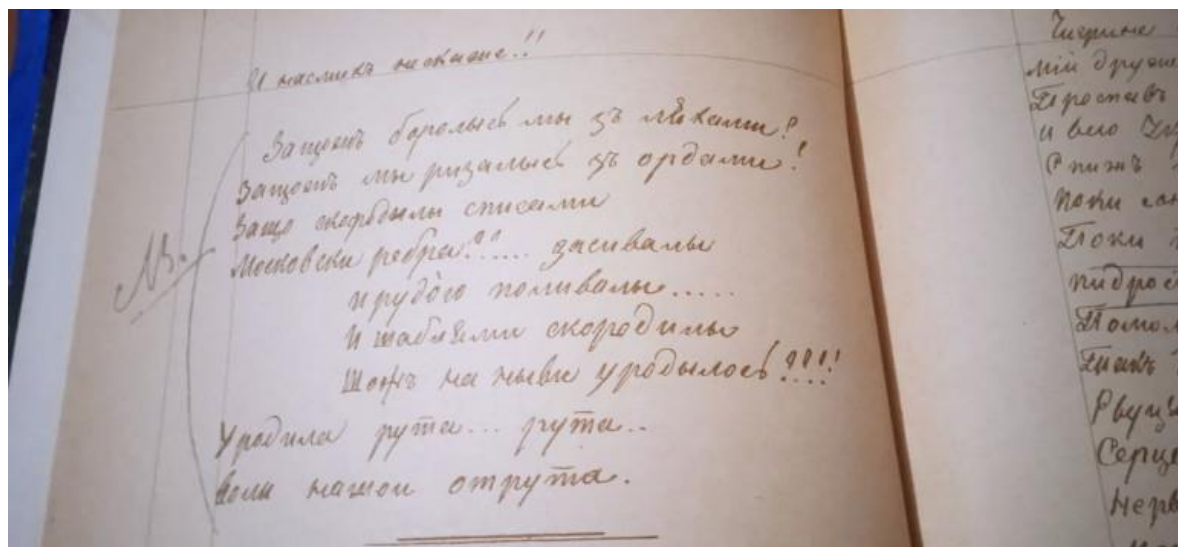
Використовуючи творчий спадок неперевершених творів Т. Г. Шевченка, ми не тільки збагачуємо здобувачів літературно, а і формуємо їхню пунктуаційну та орфографічну грамотність, поповнюємо словниковий запас, розвиваємо мовлення і мислення. Пропонуємо різноманітні вправи та завдання для аналізу творчого надбання письменника, які допомагають усвідомлено розглядати його літературну спадщину в діяльнісному аспекті.

1. Ознайомтеся із визначенням лексеми «цензура». Обґрунтуйте думку, чому твори Т. Г. Шевченка піддавалися цензурі? Перегляньте фото рукопису Шевченкової збірки «Три літа», що містять цензурні позначки із

факсимільного видання (друк твору, що графічно точно відтворює раніше випущене оригінальне видання).

- *Висловіть думки щодо значення позначки. Чому ці рядки вилучено?*

Цензура цензура -и, ж. 1) У Стародавньому Римі – посада цензора (у 1 знач.); виконання обов'язків цензора. 2) Перегляд творів, призначених для друкування, постановки в театрі і т. ін., або якої-небудь кореспонденції, здійснюваний органами державної, церковної і т. ін. влади. 3) Система державного нагляду за друком та засобами масової інформації; особи, що здійснюють такий нагляд [4, с. 34].

Мал. 1. Рукопис Шевченкової збірки «Три літа» із цензурними позначками. Із факсимільного видання.

2. У виданні «Кобзаря» 1894 року із поеми «Іржавець» вилучили 40 рядків, де були навіть найменші натяки проти Петра I чи російської політики. Значні шматки були вилучені і з віршів «Чигирине, Чигирине», «І мертвим і живим...», «До Основ'яненка». А відомий «Заповіт» у цьому виданні взагалі складався лише з першого куплету – далі ішли самі цензорські крапки.

Під заборону потрапили, зокрема, такі рядки:

*А до того – Московщина,
Кругом чужі люде.
Тяжко, батьку,
Жити з ворогами!*

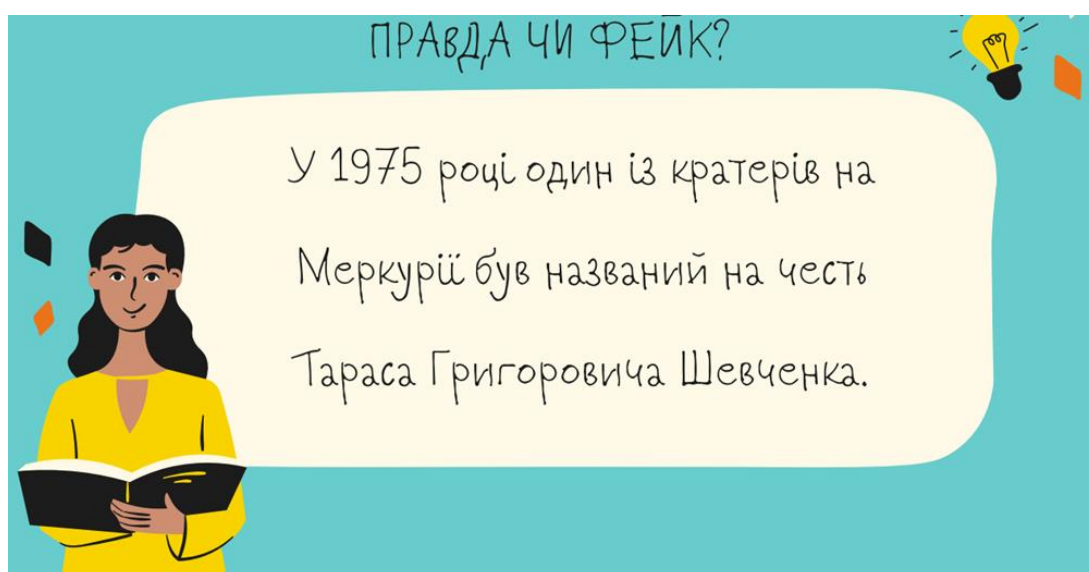
«До Основ'яненка»

Такая їх доля:
Не вернуться сподівані,
Не вернеться воля,
Не вернуться запорожці,
Не встануть гетьмани,
Не покриють Україну
Червоні жупани!

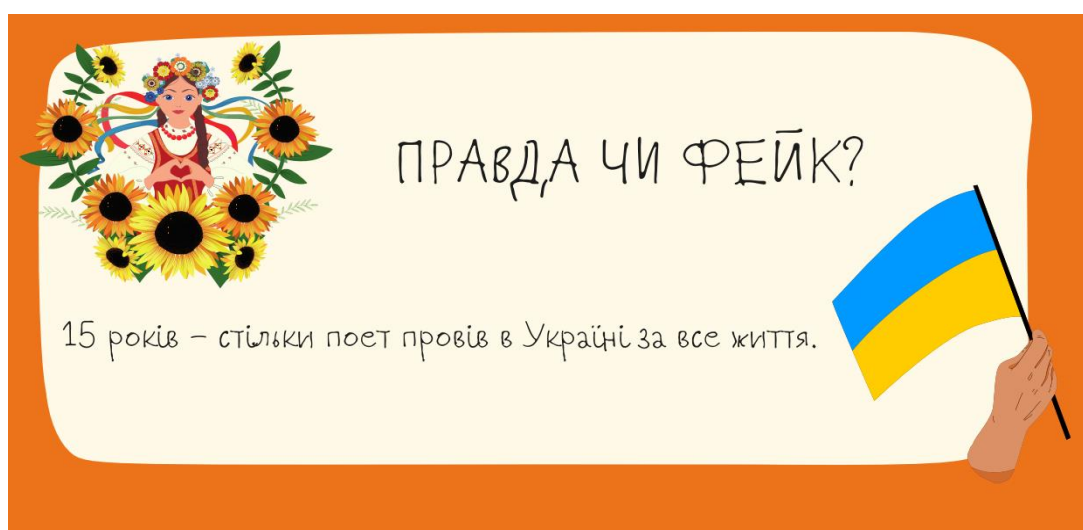
«Чигирине, Чигирине»

- Як підсилюють вилучені рядки текст поезії? Чому ці рядки були «вирізані»? [4, с. 35].

3. «Правда чи фейк?»

Мал. 2 «Фейк чи правда?»

Мал. 3 «Фейк чи правда?»

Мабуть, велич письменника полягає в тому, що його твори залишаються актуальними навіть через століття, будучи не лише художнім зображенням минулого, але й джерелом естетичного збагачення для кожного нового покоління та засобом формування особистості. Твори Тараса Шевченка є відображенням суті української нації, а його життя – віддзеркаленням трагічної долі цілого народу. Аналіз літературної спадщини Т. Г. Шевченка сприяє поглибленню літературних знань учнів, розвитку критичного мислення, пам'яті, комунікативних умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висоцька О.Є. Розвиток життєвих компетентностей особистості засобами діяльнісної педагогіки. Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: матеріали обласної науково-практичної конференції, 28 березня 2018 р. Дніпро, 2018. 531 с.

2. Грона Н.В. Літературна спадщина Т.Г. Шевченка в навчанні учнів молодшого шкільного віку. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. «Тарас Шевченко в долі слов'янських народів: діалог через століття і кордони». Київ: ННДІУВІ, 2014. С. 83–86.

3. Грона Н. В. Освітнянські питання в контексті поглядів Тараса Шевченка. Т.Г. Шевченко в освітньому й культурологічному просторі України ХІХ-першої половини ХХІ століття. Матеріали VIII-ої Всеукраїнської науково-практичної офлайн та онлайн конференції з міжнародною участю, присвяченої 100-річчю з дня присвоєння імені Тараса Григоровича Шевченка Комунальному закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради». Умань : ВПЦ «Візаві», 2023. С. 23–25

4. Запізнаймося з Шевченком: які думки роїлися під смушевою шапкою Кобзаря? Добірка пошуково-дослідницьких робіт студентів Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. І.Я. Франка» Чернігівської обласної ради. Ніжин. 2024. 72 с.